

УДК 338.433:339.56 (5:477)
DOI: 10.15673/ie.v10i2.957

Антонюк О.П.

кандидат економічних наук, доцент
кафедра обліку та аудиту
Одеська національна академія харчових технологій
вул. Канатна, 112, м. Одеса, Україна, 65039
E-mail: olegantoni@ukr.net

Антонюк П.О.

кандидат економічних наук,
науковий співробітник
відділ ринкових механізмів і структур
E-mail: paul_antonyuk@ukr.net

Лисюк В.М.

доктор економічних наук, професор
відділ ринкових механізмів і структур
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: vlisyuk@ukr.net

КРАЇНИ АЗІЇ – ГОЛОВНИЙ ПАРТНЕР УКРАЇНИ В ТОРГІВЛІ АГРОПРОДОВОЛЬЧИМИ ТОВАРАМИ

У статті досліджено динаміку та географічну структуру товарного експорту України. Встановлено, що по причині згорання торгівлі з країнами СНД, основними торговими партнерами стають країни ЄС та Азії. Товарна структура українського експорту свідчить, що починаючи з 2014 р. агропродовольча продукція стає головним експортним товаром. Встановлено, що найбільшими споживачами цієї продукції являються країни Азії, на які приходить 44,4 % всього агропродовольчого експорту, а в загальному експорті з України до країн Азії більше 60 % складають саме агропродовольчі товари. Проведено аналіз експорту агропродовольчої продукції в країни Азії в розрізі чотирьох розділів відповідно до УКТЗЕД. Встановлено, що товарна структура експорту в країни Азії кардинально відрізняється від структури експорту до країн СНД і скорочення імпорту країнами СНД не може бути компенсовано зростанням продовольчого імпорту країнами Азії. Представлено висновки і рекомендації щодо напрямів збільшення експорту в азійські країни.

Ключові слова: головний торговий партнер, товарна структура, товарна диверсифікація, додатне сальдо, регіональні ринки.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Важливим напрямом розвитку будь-якої країни є міжнародна торгівля – особливо її експортна діяльність. В цілому частка агропродовольчої продукції в структурі загального експорту України зросла з 27,2 % в 2013 р. до 41,0 % в 2017 р. і можливості зростання виручки від експорту пов'язуються насамперед з тими країнами, що є потужними імпортерами продовольства.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Проблеми розвитку міжнародної торгівлі агропродовольчими товарами постійно знаходяться в центрі економічних досліджень вітчизняних учених та економістів-практиків, зокрема С. Бестужевої [2], Н. Голомші [3], Н. Карасьової [5], С. Кваші [6], Г. Квіткі [7], В. Нелепа [8] й ряду інших про перспективи експортного потенціалу агропродовольчої продукції. Проте динаміка зовнішньоторговельних зв'язків, виникаючі проблеми вимагають постійного аналізу особливо в умовах необхідності переорієнтації українських експортерів на інші ринки. Дослідження регіональних ринків можуть являти основу визначення пер-

спектив експорту агропродовольчої продукції шляхом оцінки рівня, динаміки та структури експорту в певні регіони світу.

Формування цілей дослідження. Метою даного дослідження є оцінка обсягу, структури, тенденцій та результативності експорту агропродовольчої продукції України в країни Азії та обґрунтування перспектив зростання українського експорту.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Економічна криза, що охопила Україну в останні п'ять років негативно позначилась і на зовнішній торгівлі, а саме на зменшенні експорту товарів, по якому самий низький рівень прийшовся на 2016 рік. Так як темпи змін в динаміці експорту товарів відрізнялися по економічних об'єднаннях та континентах, це призвело до суттєвих змін в географічній структурі експорту (табл. 1).

Як видно, експорт до країн СНД скоротився більш ніж у три рази. Російська Федерація і СНД втрачають статус головного торгового партнера України, так як їх частка в українському товарному експорті скоротилась з 34,8 % в 2013 р. до 16,0 % в 2017 р.

Таблиця 1

Географічна структура експорту товарів *

Напрями експорту	2013 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.		2017 р. в % до 2013 р.
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	
Усього	62302	100,0	38127	100,0	36362	100,0	43267	100,0	69,4
СНД	21672	34,8	7806	20,5	6031	16,6	6918	16,0	31,9
ЄС	16575	26,6	13020	34,1	13496	37,1	17539	40,5	105,8
Азія	16511	26,5	12318	32,3	11743	32,3	12887	29,8	78,1
Інші	7548	12,1	4983	13,1	5092	14,0	5923	13,7	78,5

* Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [4]

Проте Російська Федерація поки що залишається одним з великих партнерів України, але її важливість для української економіки знизилась [10]. Завдяки зоні вільної торгівлі між Україною і ЄС, що почала діяти з 1 січня 2016 р., українські експортери збільшили поставки за 2016 р. на 103,6 % в порівнянні з 2015 р., а в 2017 р. експорт досяг 17539 млн. дол., що перевищило рівень 2013 р. на 105,8 %. Країни ЄС на сьогодні стають стратегічним зовнішньоторговельним партнером України з часткою 40,5 % нашого експорту. Правда, зростання експорту супроводжується і зростанням імпорту, в результаті чого від'ємне сальдо в торгівлі товарами з ЄС зросло з 2310 млн. дол. в 2015 р. до 3260 млн. дол. в 2017 р., тобто на 950 млн. дол., або 141,1 %. Зараз стає зрозумілим, що втрата ринку СНД, головним чином російського ринку, не може бути компенсована ринком ЄС, насиченого різноманітними товарами власного виробництва та захищеного великою кількістю неринкових обмежень. Різноманітні стандарти ЄС, торгівельно-промислові палати, асоціації промисловців, антимонопольні заборони та інші заходи в підсумку зводяться до захисту інтересів внутрішнього виробника [11].

Продовжуючи нарощувати торгівлю з країнами ЄС необхідно активно освоювати інші ринки, в

т.ч. ринок країн Азії – надзвичайно перспективний для вітчизняних експортерів. Як видно з даних табл. 1 на ринок країн Азії приходиться близько 30 % нашого експорту і він є другим після ЄС партнером України.

Товарна структура українського експорту показує, що починаючи з 2014 р. агропродовольча продукція стає головним експортним товаром, частка якого в загальному експорті зросла з 27,2 % в 2013 р. до 41,0 в 2017 р. В складі агропродовольчої продукції переважає сільськогосподарська продукція, частка якої за 2013-2017 рр. перевищує 58,0 %. В найближчі роки буде зберігатися сировинний характер українського експорту, що викликає високу залежність зовнішньої торгівлі України від шоків на світових ринках [12]. Це в певній мірі стосується ситуації на ринку агропродовольчої продукції. Важливість експорту агропродовольчої продукції, його зростання посилюється позитивним сальдо по цій групі товарів, яке, незважаючи на спад в експорті в 2014-2015 рр., постійно зростає (млн. дол.): 2013 р. – 8891; 2014 р. – 10610; 2015 р. – 11079; 2016 р. – 11394; 2017 р. – 13459.

Значущість ринка країн Азії полягає в тому, що більшу частину імпорту з України складають саме агропродовольчі товари (табл. 2).

Таблиця 2

Географічна структура зовнішньої торгівлі агропродовольчими товарами *

Напрями експорту	2013 р.		2015 р.		2017 р.		2017 р. в % до 2013 р.
	млн. дол.	в % до всього експорту	млн. дол.	в % до всього експорту	млн. дол.	в % до всього експорту	
Усього	16930	27,2	14563	40,0	17758	41,0	104,9
СНД	3611	16,7	1454	24,1	1353	19,6	37,5
ЄС	4485	27,0	4081	30,2	5617	32,0	125,2
Азія	6191	37,5	6852	58,3	7880	61,1	127,3
Інші	2643	35,0	2176	42,7	2908	49,0	110,0

* Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [4]

Якщо на агропродовольчі товари в 2013 р. приходилось 37,5 % українського експорту в країни Азії, то в 2017 р. вже 61,1 %. Абсолютні розміри експорту перевищують будь який інший напрямок, а в 2015-2017 рр. вище рівня експорту в СНД і ЄС взятих разом. В плані експорту агропродовольчої продукції країни Азії стають головним торговим партнером України. Попри скорочення загального експорту, ек-

спорт агропродовольчих товарів щорічно зростає – до 7880 млн. дол., або 127,3 % рівня 2013 р.

Азія є найбільш населеним континентом з населенням близько 4,5 млрд. людей, що складає 59,8 % всього населення світу [9]. Велика кількість споживачів, їх невибагливість, швидкий економічний розвиток в країнах Азії, висока платоспроможність зумовили зростання потреб населення в продуктах

харчування, що створює хороші умови для нашого експорту.

У табл. 3 наведено рейтинг найбільших імпортерів українських агропродовольчих товарів.

Таблиця 3

Найбільші імпортери агропродовольчих товарів з України *

2013 р.			2015 р.			2017 р.		
№ п/п	Країна	% у експорті	№ п/п	Країна	% у експорті	№ п/п	Країна	% у експорті
1	Індія	17,4	1	Китай	18,1	1	Індія	24,8
2	Туреччина	11,1	2	Індія	15,8	2	Китай	12,9
3	Іран	8,5	3	Туреччина	11,0	3	Туреччина	11,8
4	Китай	7,8	4	Саудівська Аравія	6,9	4	Іран	6,9
5	Ізраїль	7,2	5	Іран	6,4	5	Ізраїль	5,2
6	Саудівська Аравія	6,9	6	Ізраїль	5,8	6	Саудівська Аравія	4,6
7	Сирія	5,6	7	Республіка Корея	4,6	7	Бангладеш	4,5
8	Японія	5,3	8	Таїланд	3,9	8	Індонезія	4,3
9	Республіка Корея	4,3	9	Грузія	3,2	9	Грузія	3,0
10	Грузія	4,2	10	Ліван	3,0	10	Ліван	2,6

* Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [4]

Аналіз географічної структури засвідчує, що в період 2013-2017 рр. напрями товарних потоків зазнали певних змін. В цей період визначилось шість потужних імпортерів продуктів харчування з України з обсягом більше 350 млн. дол. щорічно – Індія, Китай, Іран, Саудівська Аравія, Туреччина, Ізраїль, що є постійними партнерами України і на які приходиться дві третини агропродовольчого експорту в країни Азії. В той же час починає зростати роль регіональних ринків і в тому числі країн Південно-Східної Азії та, насамперед, Індонезії, Малайзії, Таїланду та Філіппін, експорт до яких зростає високими темпами – з 314 млн. дол. в 2013 р. до 744 млн. дол. в 2017 р., або більш ніж у два рази. На території регіону проживає

599 млн. осіб, 8 % жителів Землі, а місцеве виробництво не в змозі задовольнити потреби населення. Крім того попит на продукти харчування в регіоні зростає через одні із самих високих темпів економічного розвитку. В результаті по рівню економічного розвитку більшість країн Південно-Східної Азії значно випереджають Україну, а середні доходи жителів половини з них більші, ніж в українців [13].

В товарній структурі експорту агропродовольчої продукції до країн Азії найбільшу частку складають сільськогосподарські продукти – живі тварини, продукти тваринного походження та продукти рослинного походження (табл. 4).

Таблиця 4

Товарна структура експорту агропродовольчої продукції до країн Азії *

Розділи продукції відповідно до УКТЗЕД	2013 р.		2017 р.		2017 р. до 2013 р.	
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	абс	%
I Живі тварини і продукти тваринного походження	198	3,2	371	4,7	173	187,4
II Продукти рослинного походження	3309	53,5	4001	50,8	692	120,9
III Жири та олії тваринного та рослинного походження	2250	36,3	2770	35,1	520	123,1
IV Готові харчові продукти	434	7,0	738	9,4	304	170,0
Всього	6191	100,0	7880	100,0	1144	127,3

*Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [4]

Правда, як засвідчують дані, в останні роки зростає частка промислової продукції, особливо за рахунок збільшення поставок готових харчових продуктів, з 43,3 % в 2013 р. до 44,5 % в 2017 р

Обмежена кількість найменувань товарних позицій із значною часткою в валютній виручці свідчить про низький ступінь товарної диверсифікації експортних потоків агропродовольчої продукції з України [1]. Така ситуація характерна також для країн Азії стосовно товарів усіх чотирьох розділів відповідно до УКТЗЕД.

Серед товарів першого розділу «Живі тварини; продукти тваринного походження» основою експорту є лише п'ять товарних позицій: – м'ясо ВРХ морожене, м'ясо та субпродукти свійської птиці, молоко та вершки згущені з доданням цукру, масло вершкове, яйця на які в 2017 р. прийшлося 77,9 % експорту продукції тваринництва. Незначною серед цих товарів залишається м'ясо ВРХ охолоджене, свинина, молоко та вершки не згущені, сири усіх видів та інші.

Найбільше експортується м'яса та субпродуктів свійської птиці, обсяг яких зріс з 66,9 млн. дол. в 2013 р. до 130,4 млн. дол. в 2017 р. Країни Азії стають найбільшим покупцем цієї продукції серед інших партнерів з часткою 38,7 % в 2016-2017 рр. Зростання експорту веде до розширення переліку країн-імпортерів товарів першого розділу. До постійних традиційних партнерів – Грузія, Ірак, ОАЕ, Саудівська Аравія, Туреччина приєднуються нові – В'єтнам, Гонконг, Катар, Малайзія.

Збільшенням поставок продукції тваринництва в країни Азії не вдалося компенсувати втрати від

скорочення експорту в країни СНД. Наприклад, по сирам усіх видів поставки в країни СНД скоротились з 360,7 млн. дол. в 2013 р. до 25,0 млн. дол. в 2017 р., а експорт в країни Азії зріс лише на 1,8 млн. дол.

В імпорті агропродовольчої продукції з України країнами Азії найбільшу частину складають продукти рослинного походження. Для продукції рослинного походження теж характерним є низький ступінь товарної диверсифікації – основу експорту складають п'ять культур – пшениця, ячмінь, кукурудза, соя, ріпак., на які приходить більше 93 % виручки (табл. 5).

Таблиця 5

Експорт зернових та олійних культур в країни Азії в 2013 і 2016 рр.*

Культури	2013 р.			2017 р.			Експорт до країн Азії 2017 р. в % до 2013 р.
	Весь експорт з України, млн. дол.	в т.ч. в країни Азії	в %	Весь експорт з України, млн. дол.	в т.ч. в країни Азії	в %	
Пшениця	1885	829	44,0	2759	1573	57,0	189,7
Ячмінь	575	484	84,2	710	557	78,4	115,1
Кукурудза	3830	1422	37,1	2989	906	30,3	63,7
Соя	740	150	20,3	1059	537	50,7	3,58 рази
Ріпак	1197	279	23,3	882	163	18,5	58,4
Всього	8227	3164	38,5	8399	3736	44,5	118,1

* Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [4]

Експорт зернових та олійних в 2013-2017 рр. відбувався в умовах постійного зниження цін, що явилось одним з факторів збільшення закупок імпортерами. Дійсно, кількість закуплених зернових та олійних зросла з 12676 тис. т в 2013 р. до 21617 тис. т, або на 170,5 %, що значно перевищує темпи зростання закупівель у вартісному вираженні – 118,1 %. Основними імпортерами продукції рослинництва з сумою більше 300 млн. дол. на рік в 2016-2017 рр. були – Бангладеш, Ізраїль, Індія, Індонезія, Іран, Китай, Саудівська Аравія, Таїланд, Туреччина. Імпортери цих країн, як правило, переважно закуповують одну-дві культури, свого роду «вузька спеціалізація». Дуже низькою залишається в структурі продукції рослинного походження частка таких культур як жито, овес, зернове сорго, гречка, а також таких продуктів як борошно (крім пшеничного), крупи, солод, крохмаль. Борошно пшеничне (1,3 % експорту продукції

рослинництва) найбільше імпортують споживачі з Китаю. Проте як і у випадку із зерновими, обсяги і темпи зростання пояснюються зниженням експортних цін на борошно з 337,1 дол./т в 2013 р. до 216,0 дол./т, або на 35,9 %. Китай, як ринок для пшеничного борошна з України на нашу думку є перспективним, але на великі обсяги експорту в перспективі розраховувати не варто – там є достатні виробничі потужності по переробці пшениці, нехватку якої компенсує імпорт. Нашим експортерам борошна пшеничного слід орієнтуватися на такі країни, як Грузія, Гонконг, Ізраїль, Індонезія, Ліван, ОАЕ, Сирія, Таїланд.

В українському експорті продуктів третього розділу «Жири та олії тваринного та рослинного походження» переважає олія соняшникова, на яку приходить більше 94 % усіх рослинних олій. Більшість соняшникової олії продається в країни Азії (табл. 6).

Таблиця 6

Експорт соняшникової олії *

Показники	2013 р.			2015 р.			2017 р.		
	тис. т	млн. дол.	середня ціна, дол./т	тис. т	млн. дол.	середня ціна, дол./т	тис. т	млн. дол.	середня ціна, дол./т
Експортовано, всього	3200	3272	1022,5	3938	3023	767,6	5757	4302	747,3
в т.ч. до країн Азії	2182	2201	1008,7	2818	2145	761,2	3615	2680	741,4
Частка	68,2	67,3	x	71,5	70,9	x	62,8	62,3	x

* Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [4]

Зростання експорту в країни Азії відбувається в умовах щорічного зменшення експортних цін з 1008,7 дол./т в 2013 р. до 741,4 дол./т в 2017 р., або на 26,5 %, що стало серйозним стимулом для імпортерів нарощувати обсяги закупок. Основними імпортерами соняшникової олії в останні роки є Індія, Іран, Китай, Ліван, Малайзія, ОАЕ, Саудівська Аравія, Туреччина, обсяг закупівель яких постійно зростає з 2085 тис. т в 2013 р. (95,6 % закупівель по континенту), до 3382 тис. т в 2017 р. (93,6 % закупівель по континенту).

В країни Азії експортується головним чином нерафінована олія – 96,7 % в 2013 р. і 92,0 % в 2017 р. Проте в цей період відзначається швидке зростання експорту і рафінованої олії з 72,4 тис. т в 2013 р. до 230,9 тис. т або в 3,27 рази. Найбільше імпортують рафіновану олію постійні партнери з Грузії, Ізраїлю, Іраку, Йорданії, Китаю, Лівану, Малайзії, ОАЕ, Оману, Саудівської Аравії – в 2017 р. 205,5 тис. т або 86,7 % такого імпорту всіма країнами Азії. Нарощується експорт соєвої і ріпакової олій – переважно в Китай та Індію. Зростання вітчизняного виробництва цих олій при істотному зменшенні експорту сої і ріпаку, дасть можливість збільшити експорт в тому числі на великий азійський ринок.

Як відомо в експорті з України товарів четвертого розділу по УКТЗЕД «Готові харчові продукти» переважають дві товарні групи – 23 «Залишки і від-

ходи харчової промисловості», та – 24 «Тютюн і промислові замітники тютюну», частка яких зросла з 34,7 % в 2013 р. до 49,8 % в 2017 р. Якщо країни СНД імпортують переважно харчові продукти (товарні групи 16-22 УКТЗЕД), то партнери з Азії проявляють зацікавленість в імпорті продукції за групами 23-24. Обсяг цього імпорту щорічно зростає – з 276 млн. дол. в 2013 р. до 448 млн. дол. в 2016 р. і 471 млн. дол. в 2017 р., коли частка залишків і відходів харчової промисловості та тютюну і промислових замінників тютюну склала 64,6 % товарів четвертого розділу. Головними покупцями цих видів продукції є: по висівках – Туреччина, по макухам – Грузія, Ізраїль, Індія, Туреччина, по тютюнових виробках – Грузія, Японія.

Країни Азії не проявляють особливої зацікавленості в закупках власне харчових продуктів (товарні групи 16-22). Якщо в 2013 р. такої продукції було продано на суму 158 млн. дол., то в 2017 р. обсяг зріс до 267 млн. дол., або на 109 млн. дол. Це не в змозі компенсувати втрати в експорті цих продуктів в країни СНД які склали 1402 млн. дол. Нарощування експорту в країни Азії йде головним чином за рахунок продуктів рослинного походження та жирів тваринного і рослинного походження, що пояснюється особливостями товарної структури експорту агропродовольчої продукції (табл. 7).

Таблиця 7

Товарна структура експорту агропродовольчої продукції в країни СНД та Азії *

Розділи продукції відповідно до УКТЗЕД	СНД		Країни Азії	
	2013 р.	2017 р.	2013 р.	2017 р.
I Живі тварини і продукти тваринного походження	21,8	18,8	3,2	4,7
II Продукти рослинного походження	9,2	12,9	53,5	50,8
III Жири та олії тваринного та рослинного походження	7,0	6,5	36,3	35,1
IV Готові харчові продукти	62,0	61,8	7,0	9,4
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0

* Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [4]

Продовольчий експорт в країни СНД відбувається головним чином за рахунок продукції тваринництва – перший розділ і готових харчових продуктів – четвертий розділ на які в 2017 р. прийшлося 80,6 % виручки. В країни Азії такої продукції в сумі йде на порядок менше, а її частка в 2017 р. – лише 14,1 %. Тобто країни Азії просто не готові прийняти на себе ті потоки безпосередньо продуктів харчування, що раніше йшли в країни СНД. Зростання експорту такої продукції можливе лише по окремих товарних позиціях – м'ясо та субпродукти свійської птиці, масло вершкове, яйця та цукор, про що мова буде нижче.

В експорті харчових продуктів до країн континенту значний прогрес є по товарній групі 7, «Цукор і кондвироби з цукру» саме завдяки зростаючим в 2016-2017 рр. поставкам цукру. Якщо в 2013 р. країни Азії закупили 32,3 тис. т цукру, то в 2016 р. – 194,6 тис. т, а в 2017 р. 210,9 тис. т. До постійних імпорте-

рів цукру – Грузія, Ізраїль, Ліван, Туреччина, в останні роки приєдналися такі країни, як М'янма, ОАЕ, Саудівська Аравія, Сінгапур, Шрі-Ланка. Це нові перспективні ринки збуту і важливо, щоб вітчизняне виробництво було здатне витримати високі темпи росту експорту цукру, що мало місце в останні два роки, так як експортні можливості майже вичерпано [14].

Як видно, основою експорту готових харчових продуктів до країн Азії є три товарні позиції на які приходить 81,1 % виручки. Вкрай незначним є експорт харчових продуктів, а саме продукти з м'яса і риби – 0,6 %, продукти переробки овочів – 1,6 %, різні харчові продукти – 2,8 %.

Країни Азії не тільки є головними споживачами агропродовольчої продукції з України. Саме в торгівлі з цими країнами формується більша частина додатного сальдо від торгівлі такою продукцією (табл. 8).

Таблиця 8

Сальдо в торгівлі агропродовольчими товарами та його структура *

Напрями експорту	2013 р.		2016 р.		2017 р.		Приріст, млн. дол.
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	
в т.ч. СНД	2553	28,7	997	8,7	1215	9,0	-1338
ЄС	1370	15,4	2410	21,2	3606	26,8	2236
Азія	4576	51,5	6392	56,1	6921	51,4	2345
Інші	392	4,4	1595	14,0	1717	12,8	1325
Всього	8891	100,0	11394	100,0	13459	100,0	4568

* Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [4]

Як свідчать дані табл. 8 в торгівлі з країнами Азії формується як більша частина додатного сальдо, так і більша частина його загального приросту. Важливою особливістю формування фінансового результату в торгівлі агропродовольчими товарами з країнами Азії є те, що додатне сальдо є по усіх чотирьох розділах товарів на відміну від країн ЄС, по яких I розділ і IV розділ товарів дає постійно від'ємне сальдо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. скорочення в останні чотири роки українського експорту товарів до країн СНД майже в три рази призвело до суттєвих змін в обсязі і структурі експорту – в якості головного торгового партнера, який займали країни СНД, зараз виступають країни ЄС;

- трансформація зовнішньої торгівлі відбулась не тільки в регіональному, а і в товарному розрізі – агропродовольча продукція стає головним експортним товаром, по якій експортна виручка 2017 р. перевищила рівень 2013 р., а країни Азії стали основним покупцем агропродовольчих товарів з часткою 61,1 % в загальній сумі експорту;

- експорт агропродовольчих товарів характеризується в цілому низьким ступенем товарної диференціації, в результаті чого ефективність розвитку експорту залежить від кон'юнктури ринку, а зростаючі фізичні обсяги експорту не дають можливості отримати відповідні суми експортної виручки;

- на сучасному етапі в торгівлі з країнами СНД і Азії сформувалась така товарна структура, що робить неможливим просту і швидку зміну експортних потоків, що раніше направлялись в СНД, до країн Азії і в такий спосіб компенсувати зменшення торгівлі з країнами СНД за рахунок країн Азії;

- динаміка та обсяги експортних потоків агропродовольчої продукції до країн Азії, з урахуванням місткості їх ринків, підвищенням доходів населення, зростанням платоспроможного попиту на продукти харчування дають підстави вважати ці ринки як надзвичайно перспективні для подальшого нарощування поставок продукції;

- основні напрями збільшення експорту в азійські країни пов'язуються насамперед зі зростанням традиційного експорту продукції рослинного походження і соняшникової олії, а також з розширенням переліку експортних товарів за рахунок продуктів тваринного походження та готових харчових продуктів;

- виконане дослідження стосується оцінки експортних потоків агропродовольчих товарів з України на весь ринок країн Азії і в подальшому може бути розширено в напрямку особливостей регіональних ринків, характеру експортно-імпортних операцій тощо.

Література

1. Антонюк О.П. Аналіз динаміки та структури експорту агропродовольчої продукції / О.П. Антонюк, П.О. Антонюк, В.М. Лисюк // Економіка харчової промисловості. – 2017. – Т.9, Вип. 3. – С. 8-15; DOI: 10.15673/fe.v9i3.619
2. Бестужева С.В. Напрями зовнішньоторговельного розвитку агропромислового розвитку України / С.В. Бестужева // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 41-45
3. Голомша Н.Є. Конкурентні переваги продукції зернової галузі на світовому ринку / Н.Є. Голомша, О.Я. Дзядикевич // Економіка АПК. – 2017. – № 11 – С. 61-67.
4. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Карасьова Н.А. Вектори експортних потоків аграрного сектору України / Н.А. Карасьова // Економіка АПК. – 2016. – № 8. – С. 41-48.
6. Кваша С.М. Експорт та імпорт продукції аграрного сектору України: стан і тенденції. / [Кваша С. М., Власов В. І., Кривенко Н. В. та ін.]; за ред. С. М. Кваші. – К.: ННЦІАЕ, 2013. – 80 с
7. Квітка Г. Індія-Україна: сировинний експорт – це не те, чого хоче наша держава / Г. Квітка // Пропозиція. – 2016. – № 10. С. 28-29.
8. Нелеп В.М. Перспективи експорту продукції сільського господарства і харчової промисловості України / В.М. Нелеп, О.М. Висоцька // Економіка АПК. – 2014. – № 3. – С 72-78.

9. Население Азии. Численность населения Азии. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.world-globe.ru/regions/asia/population/>

10. От 2010 к 2015: как менялась география торговли Украины, и кто заменит Россию. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.segodnya.ua/economics/enews/ot-2010-k-2015-kak-menyalas-geografiya-torgovli-ukrainy-i-kto-zamenit-nam-rossiyu-666026.html>

11. Парадоксы внешней торговли: кому продать украинские товары. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ubr.ua/finances/macroeconomics-ukraine/paradoksy-vneshnej-torhovli-komu-prodat-ukrainskie-tovary-3863864>

12. Внешняя торговля Украины: увеличение роли стран Европы и Азии и снижение – стран СНГ. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://uteka.ua/publication/Vneshnyaya-torgovlya-Ukrainy-uvelichenie-rol-i-stran-Evropy-i-Azii-i-snizhenie---stran-SNG>

13. Чем интересны Украине рынки стран Юго-Восточной Азии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://europa.com/ukraine/economic/8458-chem-interesny-ukraine-rynki-stran-yugo-vostochnoj-azii>

14. Из Украины массово вывозят сахар за границу. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ubr.ua/market/agricultural-market/iz-ukrainy-massovo-vyvozzjat-sakhar-za-hranitsu-3843856>

Стаття надійшла 9.03.2018

Стаття прийнята до друку 23.03.2018

Доступно в мережі Internet 7.07.2018

Антонюк О.П.

кандидат экономических наук, доцент
кафедра учета и аудита
Одесская национальная академия пищевых технологий
ул. Канатная, 112, г. Одесса, Украина, 65039
E-mail: olegantoni@ukr.net

Антонюк П.О.

кандидат экономических наук,
научный сотрудник
отдел рыночных механизмов и структур
E-mail: paul_antonyuk@ukr.net

Лисюк В.М.

доктор экономических наук, профессор
отдел рыночных механизмов и структур
Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины
Французский бульвар, 29, г. Одесса, Украина, 65044
E-mail: vliisyuk@ukr.net

СТРАНЫ АЗИИ – ГЛАВНЫЙ ПАРТНЕР УКРАИНЫ В ТОРГОВЛЕ АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННЫМИ ТОВАРАМИ

В статье исследуются вопросы товарной структуры экспорта агропродовольственной продукции в страны Азии. Установлено, что объем экспорта этой продукции из года в год возрастает при том, что общий объем экспорта сокращается, в результате чего агропродовольственная продукция становится основным экспортным товаром в торговле Украины со странами этого континента. Наиболее мощными импортерами агропродовольствия в исследуемом периоде становятся Индия, Китай, Иран, Саудовская Аравия, Турция, Израиль.

Выполненное исследование показывает, что в товарной структуре преобладают продукты растительного происхождения, а также жиры и масла животного и растительного происхождения, удельный вес которых составляет в 2017 г. 85,9 %, а живые животные, продукты животного происхождения и готовые пищевые продукты не пользуются вниманием импортеров и на них приходится лишь 14,1 % продовольственного экспорта.

В процессе анализа выяснено, что экспортные потоки агропродовольственной продукции отличаются низкой степенью товарной диверсификации: среди живых животных и продуктов животного происхождения это пять товарных позиций, среди продукции растительного происхождения это пять сельскохозяйственных культур, среди жиров и масел животного и растительного происхождения это одна товарная позиция и среди готовых пищевых продуктов – три товарные позиции. Низкая степень товарной диверсификации и преимущественно сырьевой характер украинского продовольственного экспорта, в т.ч. и страны Азии, вызывают высокую зависимость внешней торговли Украины от шоков на мировых рынках.

В исследовании установлено, что товарная структура экспорта агропродовольственной продукции в страны Азии и СНГ кардинально отличается, что делает невозможным простую и быструю

смену экспортных потоков со стран СНГ на страны Азии для компенсации спада в торговле со странами СНГ.

На основе проведенного анализа делается заключение, что Украина имеет значительный потенциал для увеличения экспорта агропродовольственной продукции в страны Азии как за счет традиционной для импортеров продукции растительного происхождения, жиров и масел животного и растительного происхождения, так и за счет продукции животного происхождения и готовых пищевых продуктов.

Ключевые слова: главный торговый партнер, товарная структура, товарная диверсификация, положительное сальдо, региональные рынки.

Antonyuk O.

Ph.D., Associate Professor
Department of Accounting and Auditing
Odesa National Academy of Food Technologies
Kanatna str., 112, Odesa, Ukraine, 65039
E-mail: olegantoni@ukr.net

Antonyuk P.

Ph.D., Researcher
Department of Market Mechanisms and Structures
E-mail: paul_antonyuk@ukr.net

Lysiuk V.

Doctor of Economics, Professor
Department of Market Mechanisms and Structures
Institute of Market Problems and Economic & Ecological Research
of National Academy of Sciences of Ukraine
Frantsuzskiy boulevard, 29, Odesa, Ukraine, 65044
E-mail: vlisyuk@ukr.net

THE COUNTRIES OF ASIA ARE THE MAIN PARTNERS OF UKRAINE IN AGRICULTURAL PRODUCTS TRADE

The questions of the commodity pattern of agricultural products export to the countries of Asia have been investigated in the article. It has been stated that the export volume of this production is increasing year after year in spite of the fact that the general volume of export reduces and as a result the agricultural production is becoming the main export commodity in the Ukrainian trade with the countries of this continent. The most powerful importers of agricultural production in the investigated period are: India, China, Iran, Saudi Arabia, Turkey and Israel.

The investigation, which was carried out, shows, that in the commodity structure the products of vegetable origin prevail, as well as fats and oils of animal and vegetable origin, the specific gravity of which is 85,9 % in 2017, but natural cattle, products of animal origin and finished food products aren't paid attention to by the importers and only 14,1 % of the food export fall on them.

In the process of the analysis it has been found out, that export flows of the agricultural products are distinguished by a low degree of the commodity diversification: among natural cattle and products of animal origin there are five commodity items, among products of vegetable origin there are five cereals, among fats and oils of animal and vegetable origin there is one commodity item and among finished food products there are three commodity items. A low degree of commodity diversification and mainly raw materials character of Ukrainian food production export, including the countries of Asia, cause high dependence of Ukrainian foreign trade from shocks in the world markets.

In the investigation it has been determined that the commodity structure of agricultural production export to the countries of Asia and CIS is essentially different and makes impossible simple and quick change of export flows from the countries of CIS to the countries of Asia to compensate the decline in the trade with CIS countries.

On the basis of the conducted analysis we came to the conclusion that Ukraine has a significant potential for increasing agricultural production export to the countries of Asia both at the expense of traditional for importers production of vegetable origin, fats and oils of animal and vegetable origin and at the expense of the production of animal origin and finished food products.

Key words: main trade partner, commodity structure, commodity diversification, debit balance, regional markets.

References

1. Antoniuk, O. P., Antoniuk, P. O., & Lysiuk, V. M. (2017). Analiz dynamiky ta struktury eksportu ahropovolchoi produktsii. *Ekonomika Kharchovoi Promyslovosti*, 9(3), 8-15. doi:10.15673/fie.v9i3.619
2. Bestuzheva, S. V. (2015). Napriamy zovnishnotorhovelnoho rozvytku ahropromysloвого rozvytku Ukrainy. *Hlobalni Ta Natsionalni Problemy Ekonomiky*, (4), 41-45.
3. Holomsha, N. Ye., & Dziadykevych, O. Ya. (2017). Konkurentni perevahy produktsii zernovoi haluzi na svitovomu rynku. *Ekonomika APK*, (11), 61-67.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2018). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Karasova, N. A. (2016). Vektory eksportnykh potokiv ahrarynnoho sektoru Ukrainy. *Ekonomika APK*, (8), 41-48.
6. Kvasha, S. M., Vlasov, V. I., & Kryvenko, N. V. (2013). *Eksport ta import produktsii ahrarynnoho sektoru Ukrainy: Stan i tendentsii* (S. M. Kvasha, Ed.). K.: NNTsIAE.
7. Kvitka, H. (2016). Indiiia-Ukraina: Syrovynnyi eksport – tse ne te, chocho khoche nasha derzhava. *Propozytsiia*, (10), 28-30.
8. Nelep, V. M., & Vysotska, O. M. (2014). Perspektyvy eksportu produktsii silskoho hospodarstva i kharchovoi promyslovosti Ukrainy. *Ekonomika APK*, (3), 72-78.
9. Naselenie Azii. Chislennost naseleniya Azii. (2016). Retrieved from <http://www.world-globe.ru/regions/asia/population/>
10. Ot 2010 k 2015: Kak menyalas geografiya torgovli Ukrainyi, i kto zamenit Rossiyu. (2015, November 14). Retrieved from <https://www.segodnya.ua/economics/enews/ot-2010-k-2015-kak-menyalas-geografiya-torgovli-ukrainyi-i-kto-zamenit-nam-rossiyu-666026.html>
11. Ohrimenko, A. (2018, January 30). Paradoksyi vneshney torgovli: Komu prodat ukrainskie tovary. Retrieved from <https://ubr.ua/finances/macroeconomics-ukraine/paradoksyi-vneshnej-torhovli-komu-prodat-ukrainskie-tovary-3863864>
12. Vneshnyaya torgovlya Ukrainyi: Uvelichenie roli stran Evropy i Azii i snizhenie – stran SNG. (2017, June 16). Retrieved from <https://uteka.ua/publication/Vneshnyaya-torgovlya-Ukrainyi-uvelichenie-rol-i-stran-Evropy-i-Azii-i-snizhenie---stran-SNG>
13. Chem interesnyi Ukraine rynki stran Yugo-Vostochnoy Azii. (2016, September 05). Retrieved from <https://euoua.com/ukraine/economic/8458-chem-interesny-ukraine-rynki-stran-yugo-vostochnoj-azii>
14. Ksenz, L. (2017, May 29). Iz Ukrainyi massovo vyvozyat sahar za granitsu. Retrieved from <https://ubr.ua/market/agricultural-market/iz-ukrainyi-massovo-vyvozyat-sakhar-za-hranitsu-3843856>

Received 9 March 2018

Approved 23 March 2018

Available in Internet 7.07.2018